

Ljiljana Dobrovšak – Vijoleta Herman Kaurić

PRVI SVJETSKI RAT U KULTURI SJEĆANJA

Zaboravljena baština

ELABORATI

E

INSTITUT DRUŠTVENIH
ZNANOSTI IVO PILAR

HRZZ
Hrvatska zaklada za znanost
Croatian Science Foundation

Ljiljana Dobrovšak
Vijoleta Herman Kaurić

PRVI SVJETSKI RAT U KULTURI SJEĆANJA

Zaboravljena baština

IZVJEŠĆE 2020.-2023.

HRZZ-IP 2019-04-5897

BIBLIOTEKA *ELABORATI*

Ljiljana Dobrovšak – Vijoleta Herman Kaurić

PRVI SVJETSKI RAT U KULTURI SJEĆANJA. ZABORAVLJENA BAŠTINA. (PSRUKSZB)
THE FIRST WORLD WAR IN THE CULTURE OF MEMORY. FORGOTTEN HERITAGE

Nakladnik/Publisher

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb
Hrvatska/Croatia

Voditeljica projekta

dr. sc. Ljiljana Dobrovšak

Financiranje

Hrvatska zaklada za znanost (HRZZ IP-2019-04-5897)

Mrežne stranice

<https://www.pilar.hr/2020/01/prvi-svjetski-rat-u-kulturi-sjecanja-zaboravljena-bastina/>

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100063588235276>

Uredile

Ljiljana Dobrovšak
Vijoleta Herman Kaurić

ISBN 978-953-8404-34-4

NA GROBOVIMA PALIH JUNAKA U ZAGREBU

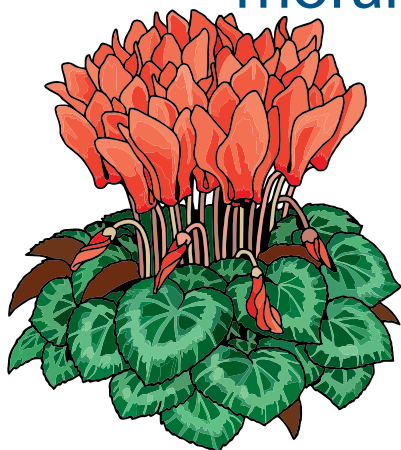

podnožju križa nalazio se je od cvijeća izrađeni napis »Slava palim junacima«, a naokolo vijenci, koje su položila sva vojna zapovjedništva u Zagrebu, kao i vijenac preurv. g. bana. Peradi kiše nije najavljena domohran-ska glazba izvodila svoje žalobne točke, već je samo radničko pjevačko društvo otpjevalo pred križem tužaljku. Mnoštvo pak općinstva rasvijetlilo je cijeli križ svijećicama, koje je darovalo za pokoj duše preminulih junaka. Naše slike prikazuju grobove palih časnika i vojnika.

Na dan Sv. Svetih, spomen dan pokojnika, oživio je naš tih, Mirogoj. Usprkos kiše platio je tisućama svijećica, pun mirisa svježeg cvijeća i vijenaca. Osobito se brojao ljudstvo okupilo na polju palih junaka. Njihovi su grobovi već par dana prije toga bili lijepo uredjeni i okruženi celinom, a cijeli su taj posao izvodili vojnici, koje je u tu svrhu ustupila vojna oblast. Svaki je grob bio uređen cvijećem, a križevi sa zelenim vijencem. Među tim grobovima nalazio se veliki drveni križ sa gorućim bakljama, kojega je dan grad Zagreb postaviti u počast palim junacima. Na

Slaveći svoje junake, slavimo svoju
poviest, svoju prošlost, na kojoj
moramo da gradimo budućnost.

„Na grobovima palih junaka“, *Narodne novine*,
sv. 80./1914., br. 291, 31., 31. 10. 1914.

SADRŽAJ

Uvod.	5
Opis projekta	7
Istraživači	9
Izazovi	15
Radni sastanci	17
Međunarodni okrugli stol	19
VI. Kongres povjesničara, Rijeka, 29. 9. – 2. 10. 2021..	22
Gostovanje – Jay Winter	25
Međunarodna konferencija	28
Predstavljanje javnosti – radio emisije.	32
Predavanja i gostovanja	33
Terenska istraživanja	35
Radionice i usavršavanja	38
Tematski broj <i>Društvenih istraživanja</i>	40
Znanstveni skupovi (domaći).	42
Znanstveni skupovi (međunarodni).	46
Predstavljanje projekta	54
Objavljeni radovi	57
Rezultati	59

UVOD

Ideja za pokretanje projekta javila se 2014. godine kada se u cijelom svijetu počela obilježavati stogodišnjica od izbijanja Prvoga svjetskoga rata. To obilježavanje bilo je najvažniji društveni događaj u razvijenim zemljama Zapadne Europe, posebice Britaniji i Francuskoj, te Kanadi i Australiji, dok su nekoć poražene sudionice rata (prvenstveno Njemačka i Austrija) znatno skromnije obilježile obljetnicu. Hrvatska je za vrijeme Prvoga svjetskog rata bila teritorij unutar poražene Austro-Ugarske Monarhije, a nakon rata našla se u posve novoj državnoj zajednici ujedinjena sa Kraljevinom Srbijom, sudionicom rata na pobjedničkoj strani.

Na temelju literature koja je do 2014. godine bila objavljena bilo je vidljivo da je Prvi svjetski rat, ili kako su ga suvremenici zvali Veliki rat, slabo istraženo područje hrvatske povijesti koje po stupnju istraženosti zaostaje za drugim ratnim sukobima u kojima su sudjelovali Hrvati tijekom 20. stoljeća. Iako se od 1990-ih u hrvatskoj historiografiji ponovo istražuje Prvi svjetski rat, tek su povodom stogodišnjice izdane brojne knjige, znanstveni radovi, zbornici i katalozi izložbi. Unatoč tome, neke su teme i dalje bile zaobiđene ili izostavljene, a među njima se isticala 'kultura sjećanja' na Prvi svjetski rat. Dok se većina europskih država sa svojim institucijama uključila u brojna obilježavanja stogodišnjice Prvoga svjetskoga rata, u Hrvatskoj su državne institucije po tom pitanju zakazale. Bilo je očito da u Hrvatskoj nije razvijena 'kultura sjećanja' na Prvi svjetski rat, što ne iznenađuje ako se uzme u obzir činjenica da se unutar hrvatske znanstvene zajednice u proteklih stotinu godina nije dostatno razvio diskurs o Prvom svjetskom ratu. Naime, znanstvena se produkcija do tada najvećim dijelom odnosila na istraživanja vezana uz djelovanje Jugoslavenskoga odbora te ujedinjenje južnoslavenskih zemalja u novu državu, pri čemu se nije propitivao smisao nastanka nove državne zajednice. Većina znanstvenih radova bavila se vojnim, diplomatskim i političkim aspektima Prvoga svjetskoga rata, dok su teme iz društvene i kulturne povijesti zanemarene ili obrađene tek usput.

Dok se europska i svjetska historiografija, kao i historiografija susjednih zemalja, mogla pohvaliti značajnim radovima o ,kulturi sjećanja' i ,mjestima sjećanja' na Prvi svjetski rat, u Hrvatskoj je postojao tek zbornik radova *Kultura sjećanja, povijesni lomovi i savladavanje prošlosti: 1918.* iz 2007. sa studijama koje se uglavnom bave interpretacijom važnosti i vrednovanja 1918. godine, godine kada je formirana jugoslavenska politička zajednica. Pored ovog zbornika bila su objavljena još samo tri znanstvena rada u čijem su fokusu bili spomenici i ,mjestima sjećanja' na Prvi svjetski rat, ali su ih autori samo popisali ne ulazeći dublje u problematiku postavljanja i zaborava ratnih spomenika (Ostajmer, Geiger, 2013; Medvarić-Bračko, 2015; Kolar-Dimitrijević, 2015).

Prvo izlaganje koje se bavilo „mjestima sjećanja” u Hrvatskoj, odnosno spomenicima koji su podizani austro-ugarskim vojnicima palima u Prvom svjetskom ratu, održala je Ljiljana Dobrovšak na međunarodnom kongresu *The Great War: Regional Approaches and Global Contexts* održanom 2014. u Sarajevu. Međutim, ta konferencija potaknula je prva istraživanja o postojećim spomenicima iz Prvoga svjetskoga rata u kojima su uz voditeljicu projekta Lj. Dobrovšak, sudjelovali Filip Hameršak, Vijoleta Herman Kaurić i Dragan Damjanović. Tijekom preliminarnih istraživanja pred istraživačima su se pojavila brojna pitanja. Gdje su sve podignuti spomenici stradalim austro-ugarskim vojnicima/ratnicima u Hrvatskoj? Zašto tako malo znamo o njima? Jesu li uopće podizani ili ne? Tko je stajao iza podizanja? Ukoliko su podizani, na kojim lokacijama su postavljani i jesu li se oko njih razvile komemorativne prakse? Bilo je puno pitanja, a malo odgovora. Istraživanja koja su mogla pružiti odgovore na ova pitanja nije bilo, trebalo ih je započeti.

Iz toga razloga, 2019. je oformljen interdisciplinarni tim znanstvenika i prijavljen projekt na natječaj Hrvatske zaklade za znanost. Tim je sastavljen uglavnom od povjesničara, ali i povjesničara umjetnosti, sociologa i etnologa/antropologa. Projektni tim činili su: Sandra Cvikić, Dragan Damjanović, Mislav Gabelica, Filip Hameršak, Vijoleta Herman Kaurić, Monica Priante, Jelka Vince Pallua, Danilo Šarenac, Ivana Žebec Šilj i Ljiljana Dobrovšak, kao voditeljica projekta.

Ljiljana Dobrovšak

OPIS PROJEKTA

PROJEKT: Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja. Zaboravljena baština. (PSRUKSZB)

Svrha istraživanja je potaknuti znanstvenu raspravu o «kulturi sjećanja» na Prvi svjetski rat u Hrvatskoj na temelju dobivenih novih spoznaja o istraživanoj baštini kako bi se utvrdili uzroci i odgovorilo na pitanje zašto je došlo do suvremenog «fenomena zaborava» na Prvi svjetski rat u Hrvatskoj. **Cilj** projekta je istražiti «kulturu sjećanja» na Prvi svjetski rat u Hrvatskoj za vrijeme Kraljevine SHS/ Jugoslavije (u odnosu na širu regiju i Europu) kroz sustavno upoznavanje s «politikama sjećanja» (zakonodavni okvir), praksama obilježavanja «mjesta sjećanja» i «komemorativnim praksama» tijekom Prvoga svjetskoga rata i poslije u međuratnom razdoblju. Istraživanje je uključivalo evidentiranje «mjesta sjećanja», okolnosti njihova nastanka, postavljanja i/ili nestanka, te analiziranje i proučavanje djelatnosti i/ili odnosa hrvatskih institucija, vojnih i civilnih udruženja kao i centralnih institucija, vojnih i civilnih udruženja u Beogradu prema formiranju «mjesta sjećanja» na Prvi svjetski rat u Hrvatskoj. Istovremeno, istraživanje je stavljalo evidentirana «mjesta sjećanja» u širi društveno-politički kontekst istražujući tadašnji jugoslavenski zakonodavni okvir «politike sjećanja» prema njihovom formiranju kroz komemorativne prakse na svom prostoru, kao i odnos jugoslavenske države i centralnih institucija u Beogradu prema hrvatskim državljanima koji su se nalazili u austro-ugarskoj vojsci i koji su stradali boreći se za Austro-Ugarsku Monarhiju. Rezultat ovog primarno povijesnoga znanstveno-istraživačkoga projekta, ujedno multidisciplinarnog karaktera, jest ne samo proširiti znanstvene spoznaje o toj zanemarenoj i nedovoljno istraženoj hrvatskoj kulturno-povijesnoj baštini; nego, što je još važnije, omogućiti znanstveno i kulturno integriranje hrvatske «kulture sjećanja» na Prvi svjetski rat i njegove sada valorizirane povijesne baštine u širi društveno-povijesni kontekst Europe.

Ključne riječi: Prvi svjetski rat, mjesta sjećanja, kultura sjećanja, memorijalna baština

PROJECT: The First World War in the Culture of Memory. Forgotten Heritage

The aim of this research is to initiate scholarly debate on the 1st WW 'cultural memory' in Croatia based on newly acquired knowledge about its researched cultural heritage in order to determine causes and why it contributed to the contemporary social phenomenon of 'forgetfulness' related to the 1st WW in Croatia. The research objective is to examine the 1st WW 'cultural memory' in Croatia at the time of the Kingdom of Slovenes, Croats, and Serbs/Yugoslavia (and in relation to the wider region and Europe) through systematic investigation of 'memory politics' (legal framework), 'sites of memory' marking practices and 'commemorative practices' during the war and in the interwar period. The first specific research goal is to investigate and record 'sites of memory', and to determine circumstances of its creation, establishment and/or disappearance analysing and studying actions and/or attitudes of the Croatian institutions, military, and civilian associations next to the central Belgrade institutions, military, and civilian organizations towards 'sites of memory' related to the 1st WW in Croatia. The second specific research goal is to situate the 1st WW 'sites of memory' in Croatia in a wider socio-political context investigating how, at the time, Yugoslav legal framework of 'memory politics' is developed towards its formation through 'commemorative practices' on its territory, as well as, attitudes of the Yugoslav state and central institutions in Belgrade towards Croatian citizens as members of the Austro-Hungarian Army who died fighting for the Austro-Hungarian Monarchy. The overall result of this predominantly historical research project multidisciplinary in character thus is not only expanded knowledge about neglected and insufficiently researched Croatian cultural and historical heritage; but more importantly; the acquired knowledge enables scientific and cultural integration of the 1st WW Croatian 'cultural memory' and its valorised historical heritage into the wider socio-historical European context.

Keywords: WWI, sites of memory, culture of memory, memorial heritage

ISTRAŽIVAČI

VODITELJICA

Dr. sc. Ljiljana Dobrovšak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, znanstvena savjetnica (voditeljica projekta/istraživačica): povjesničarka je na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar na znanstvenom radnom mjestu znanstvene savjetnice. Od 1996. godine sve do danas sudjelovala je u provedbi brojnih znanstveno-istraživačkih projekata financiranih od strane MZOS-a. Kontinuirano se stručno usavršavala u inozemstvu financirana većinom iz međunarodnih stipendija (CEEPUS, Hungarian Scholarship Board, Rotschild Foundation) i aktivno je sudjelovala kroz članstvo u različitim odborima za znanost i udrugama (Odbor za znanost, obrazovanje i kulturu Hrvatskoga sabora, Programsko vijeće Centra za promicanje tolerancije i očuvanje sjećanja na Holokaust, Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti, Hrvatsko-izraelsko društvo, Hrvatska sekcija ECOVAST-a, Akademija odgojnih i obrazovnih znanosti Hrvatske, Društvo za ekonomsku povijest i ekohistoriju, Udruga 1914-1918). Njezina znanstvena produkcija i kvaliteta/izvrsnost očituje se u brojnim objavljenim znanstvenim radovima/publikacijama kao i angažiranosti unutar međunarodne i domaće znanstvene zajednice kroz sudjelovanje na brojim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima te populariziranjem hrvatske znanosti. Sudjelovala je u izvođenju nastave na: Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, Odsjeku za povijest; Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na Odsjeku za povijest, Odsjeku za orijentalistiku i hungarologiju i Katedri za judaistiku te na Univerzi v Ljubljani Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino -Doktorski studij. Aktivna je članica u uredništvima znanstvenih časopisa u Hrvatskoj i inozemstvu.

SURADNICI

Dr. sc. Sandra Cvikić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Vukovar, znanstvena suradnica, Vukovar (tajnica/administratorica projekta/istraživačica): sociologinja i kroatologinja uposlena u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Vukovar kao stručna suradnica u sustavu znanosti. Njezina primarno međunarodno akademsko obrazovanje stečeno je na University of Western Ontario, London, Kanada i University of Sussex, Brighton, Engleska. Kontinuirano se stručno/znanstveno usavršavala putem međunarodnih stipendija (Chevening Scholarship, MATRA Scholarship, Nansen Dialogue) koje su joj omogućile širok spektar kompetencija i znanja. Stekla je certifikate stručnosti iz područja ljudskih prava i mladih, poučavanja o holokaustu, knjižničarstva, Nansen dijalogu pristupa ljudskim pravima, programiranja unutar EU strukturnih fondova i pretpristupnih programiranja (Phare Programme). Sudjelovala je na brojnim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima i znanstveno-istraživačkim projektima vezanim uz sociološke analize društvenih promjena mikrorazine vukovarskoga poslijeratnoga traumatiziranog društva (eurointegracijski, tranzicijski i migracijski utjecaji), kao i inovativnog znanstvenog kvalitativnog pristupa (konstruktivistička metodologija utemeljene teorije) u istraživanju društvenih uzroka nasilja, 'paradoksalne modernizacije' komunističke/socijalističke Hrvatske u Vukovaru.

Prof. dr. sc. Dragan Damjanović, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb (istraživač): povjesničar umjetnosti, redoviti profesor, predstojnik Katedre za modernu umjetnost i vizualne komunikacije te pročelnik na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Unutar svoje vrlo obimne znanstvene produkcije različito kategoriziranih znanstvenih publikacija ili članaka, koja je mahom objavljena u međunarodno priznatim časopisima i zbornicima radova, intenzivno se bavio poviješću arhitekture i slikarstva kao i skulpture od kraja 18. stoljeća do sredine 20. stoljeća. Organizacijske i programske sposobnosti razvio je kroz kontinuirano osmišljavanje i implementaciju kulturno-umjetničkih događanja na hrvatskoj nacionalnoj i međunarodnoj razini, ali i sudjelovanjem u međunarodnim znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu. Aktivan je član u uredništvima znanstvenih časopisa u Hrvatskoj i inozemstvu. Njegova znanstveno-istraživačka kompetentnost temelji se ne samo na provedenim projektima financiranim od strane Hrvatske zaklade za znanost, nego i na nizu nacionalnih nagrada koje je dobio za svoj doprinos hrvatskoj znanosti i umjetnosti (Državna nagrada za znanost iz 2005. godine, Godišnja nagrada Filozofskog fakulteta iz 2014. godine, Nagrada Grada Zagreba iz 2015. godine, Nagrada HAZU za najviša znanstvena i umjetnička dostignuća u RH iz 2015. godine).

Dr. sc. Filip Hameršak, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb (istraživač): profesor filozofije i komparativne književnosti, pravnik, povjesničar i viši leksikograf uposlen u Leksikografskom zavodu Miroslava Krleže u Zagrebu. U svojoj matičnoj ustanovi bavi se suvremenom političkom, pravnom i kulturnom povijesti i publicistikom vojništva, filozofije, sociologije i politologije Hrvatske. U tom kontekstu nalazi se i njegova znanstvena produkcija kao i intenzivna urednička aktivnost na različitim funkcijama u zavodskim publikacijama, posebice onima koja se odnose na pretisak memoarskih i promidžbenih djela vezanih uz Prvi svjetski rat. Sudjelovao je na brojnim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima. Svoje je znanstveno-organizacijske i programske kompetencije razvio ne samo implementacijom aktivnosti vezanih uz nacionalno obilježavanje stogodišnjice Prvoga svjetskoga rata u Hrvatskoj, nego i članstvom u znanstveno-istraživačkim institucijama memorijalnog karaktera (upravno vijeće Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata u Zagrebu).

Dr. sc. Violeeta Herman Kaurić, Hrvatski institut za povijest, Zagreb (istraživačica): povjesničarka uposlena u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu na znanstvenom radnom mjestu viši znanstveni suradnik. U okviru svoje znanstvene karijere sudjelovala je u nizu znanstveno-istraživačkih projekata matične institucije financiranih od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta od 1998. godine sve do danas, te surađuje s drugim hrvatskim znanstvenim institucijama. Aktivno je uključena u akademske aktivnosti vezane uz obilježavanje stogodišnjice Prvoga svjetskoga rata u Hrvatskoj (predsjednica Inicijativnog odbora unutar matične institucije, članica nacionalnog povjerenstva za obilježavanje stogodišnjice i podpredsjednica Udruge 1914.-1918.). Sudjelovala je u brojnim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima, kao i njihovoj programskoj i operativnoj organizaciji, iz čega su proizašli brojni radovi i samostalne publikacije.

Dr. sc. Mislav Gabelica Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb (istraživač): povjesničar uposlen u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu na znanstvenom radnom mjestu znanstveni suradnik. Do sada je sudjelovao na znanstveno-istraživačkim projektima financiranim od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te na nekoliko domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova. Njegova bogata znanstvena produkcija temelji se na provedenim znanstvenim istraživanjima hrvatske političke povijest 19. i 20. stoljeća, s posebnim naglaskom na pravaškoj ideologiji, pravaškim političkim strankama (politička elita) i hrvatsko-srpskim odnosima.

Dr. sc. Monica Priante, vanjska suradnica na Hrvatskom katoličkom sveučilištu, Zagreb (istraživačica): povjesničarka, znanstvena suradnica. Predmet njezina znanstvena interesa i područja istraživanja su pitanja odnosa pravoslavne

i katoličke crkve u 19. stoljeću s posebnim osvrtom na rad biskupa Josipa Jurja Strossmayera, kao i istraživanja kulturne povijesti Italije i Hrvatske u 19. stoljeću te proučavanje procesa stvaranja nacionalnih mitologija u 19. stoljeću. Unazad nekoliko godina, znanstveno-istraživački fokus je usmjerila na proučavanje aspekata kulturne tanatologije s posebnim osvrtom na odnos kulture smrti i izgradnje nacionalnih identiteta na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Njene akademske i znanstveno-istraživačke kompetencije stečene su tijekom aktivnog sudjelovanja u međunarodnim i domaćim projektima, te tijekom međunarodnoga stručnoga usavršavanja na temelju dobivenih stipendija (BASILEUS).

Dr. sc. Danilo Šarenac, Institut za savremenu istoriju, Beograd (istraživač iz Republike Srbije): povjesničar, viši znanstveni suradnik uposlen u Institutu za savremenu istoriju u Beogradu. Njegovo područje znanstvenog interesa vezano je uz Prvi svjetski rat, vojništvo i kulturu sjećanja te komemorativne prakse. Pored sudjelovanja na značajnim znanstveno-istraživačkim povijesnim projektima nacionalne razine u Srbiji, također je sudjelovao kao postdoktorand na međunarodnom projektu u Njemačkoj (Social Banditry in the Yugoslav Kingdom 1919-1941), te je bio dobitnik stipendije (DAAD) unutar koje je bio aktivno uključen u razradu projekta „Deserting the Balkan Armies. The Cases of Serbia and Bulgaria (1912-1918)”. Na temelju međunarodno i domaće stečene znanstveno-istraživačke kompetencije i znanja razvio je znanstvenu produkciju unutar srpskog, ali i međunarodnog povijesnog diskursa vezanog uz tematike iz Prvog svjetskog rata.

Dr. sc. Jelka Vince Pallua, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb (istraživačica): kulturna antropologinja, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju, koja je do kraja 2022. bila uposlena u Institutu za društvene znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Pored svoje bogate predavačke akademske karijere na Sveučilištu u Zagrebu i brojnim međunarodnim sveučilištima na temelju koje joj je 2001. godine i dodijeljena prestižna stipendija „Chevening Scholarship – Teacher-Fellowship” na USL – University College London, SEES u Londonu, Velika Britanija; svoju je znanstveno-istraživačku djelatnost i znanstvenu produkciju razvila kroz projekte koji su se tematski odnosili na hrvatsku i slavensku etnografiju, povijest hrvatske etnološke misli u europskom kontekstu, mediteranske i tradicijske kulture jadranskog Sredozemlja, te mitologije i položaja žene u tradicijskoj kulturi. Na temelju bogatog međunarodnog ali i domaćeg uredničkog iskustva, te sudjelovanja u organizacijsko-programskim aktivnostima međunarodnih i hrvatskih znanstvenih skupova razvila je kompetencije koje su bile ključne za provedbu aktivnosti ovog projekta.

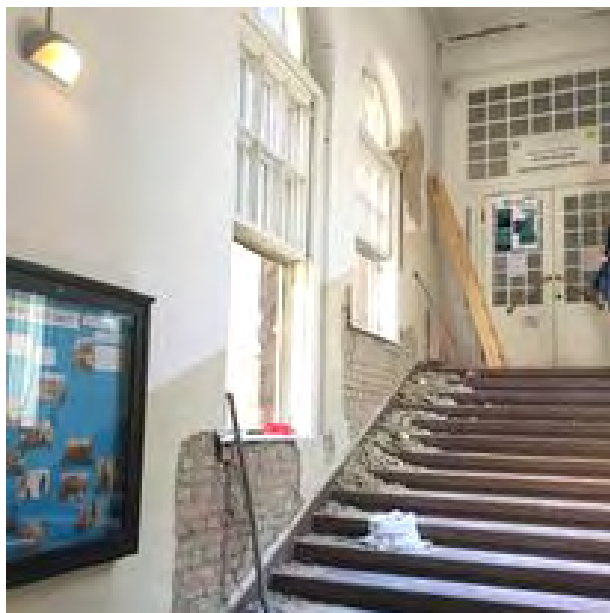
Dr. sc. Ivana Žebec Šilj, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb (istraživačica): povjesničarka uposlena u Institutu za društvene znanosti Ivo Pilar u Zagrebu na znanstveno radnom mjestu više znanstvene suradnice. Svoje znan-

stveno-istraživačke kompetencije i znanje stekla je sudjelovanjem na brojnim institutskim projektima financiranim od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta kao i europskih projekata Šestog okvira programa EU. Njena znanstvena produkcija temelji se ne samo na tako provedenim znanstvenim istraživanjima, nego i samostalnim istraživačkim projektima. Veliko uredničko/izdavačko iskustvo i stručnost stekla je uređujući brojna domaća i međunarodna znanstvena izdanja, te organizacijsko-programске kompetencije sudjelovanjem na brojnim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima. Područje njezinoga znanstvenoga interesa je međuratna povijest – ekonomska povijest, demografska povijest i povijest okoliša.

IZAZOVI

U projektnom razdoblju istraživačkog projekta HRZZ-a „Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja. Zaboravljena baština” članovi projekta suočili su se s brojnim izazovima. Nakon zagrebačkog potresa 22. ožujka 2020. uslijedio je 28. prosinca 2020. potres u mjestu Strašnik u blizini Petrinje. Tijekom prvog i drugog potresa (između je bilo više od 3500 potresa) stradale su zgrade brojnih institucije u kojima se čuvalo arhivsko gradivo neophodno za potrebe istraživanja na projektu, što je prvom dijelu projektnoga razdoblja otežalo rad članovima projekta.

Istovremeno je vladala pandemija COVIDA-19 uslijed koje su zbog epidemioloških uputa državnih tijela bila ograničena putovanja na konferencije u zemlji i inozemstvu, a manji dio konferencija bio je otkazan. Dolazak u gradske, državne i lokalne arhive bio je znatno otežan, u pojedinim trenucima i posve onemogućen, jer u prvo vrijeme ni-

Posljedice potresa 2020. u zgradi Instituta Ivo Pilar

su primali istraživače, a s ublažavanjem mjera na termin se trebalo čekati po nekoliko mjeseci.

Uz sve to, zgrada Instituta Ivo Pilar, gdje je sjedište provedbe projekta, teško je oštećena u potresima te se krenulo s konstrukcijskom obnovom koja je trajala više od deset mjeseci. Za to vrijeme su znanstvenici s neophodnim knjigama bili preseljeni na privremenu lokaciju, dok su sve druge potrebne stvari završile u skladištu. Unatoč svemu, suradnici projekta hrabro su se suočili s postavljenim izazovima i izvršili preuzete zadaće.

RADNI SASTANCI

Tijekom trajanja projekta, suradnici su se virtualno i uživo dogovarali oko aktivnosti na projektu. Od 2020. do 2023. održano je osam sastanka.

Virtualni sastanci

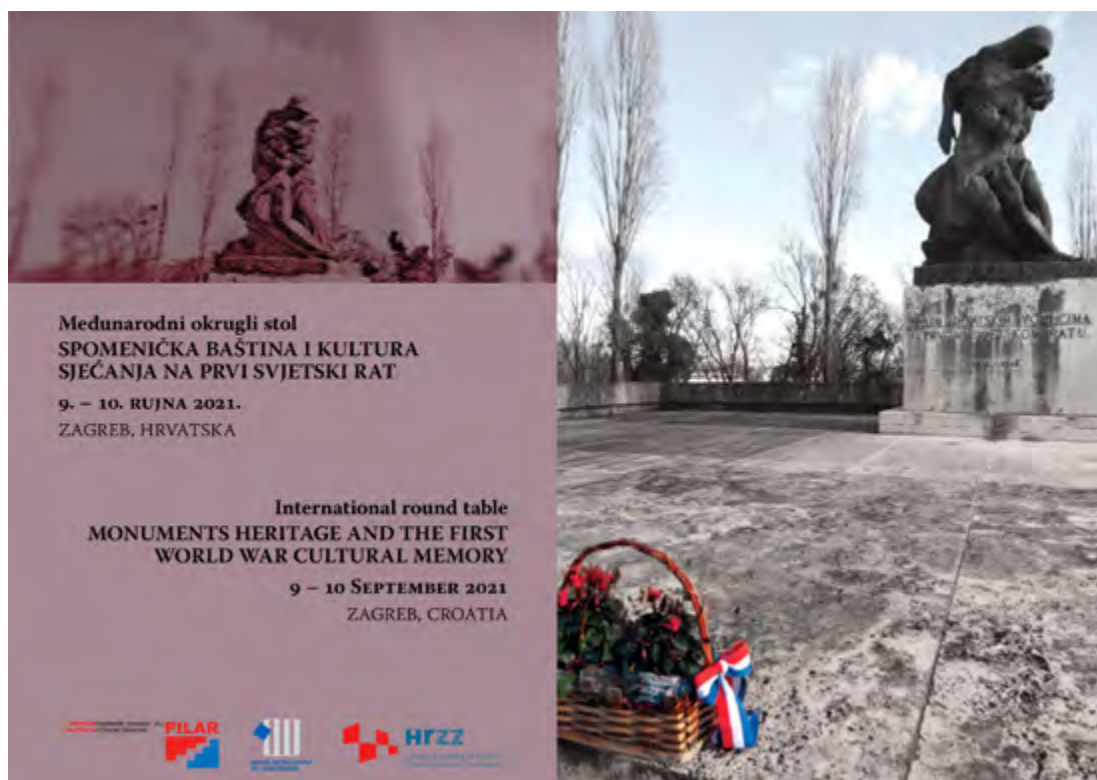
Zadnji projektni sastanak u privremenim prostorijama Instituta Ivo Pilar

MEĐUNARODNI OKRUGLI STOL

MEĐUNARODNI OKRUGLI STOL „SPOMENIČKA BAŠTINA I KULTURA SJEĆANJA NA PRVI SVJETSKI RAT”

INTERNATIONAL ROUND TABLE: “MONUMENTS HERITAGE AND THE FIRST WORLD WAR CULTURAL MEMORY”

Skup je održan u Multimedijalnoj dvorani Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar 9. i 10. rujna 2021. u organizaciji Instituta Ivo Pilar i Gradske knjižnice

Korice knjižice sažetaka

Sudionici okruglog stola on-line

Vukovar. Tijekom dva dana skupa održano je 16 predavanja, od toga osam predavanja članova projekta, te brojnih znanstvenika iz Slovenije (Božidar Jezernik i Petra Svoljšak), Srbije (Aleksandar Ignjatović, Olga Manojlović Pintar i Nenad Lajbenšperger), Bosne i Hercegovine (Amra Čusto i Andrea Baotić-Rustanbegović), te Hrvatske (Boris Kukić, Nikola Tominac i Marko Vukčević). Svi sudionici govorili su o kulturi sjećanja na Prvi svjetski rat i komemorativnim praksama vezanim uz obilježavanje Prvoga svjetskoga rata.

Članovi projekta održali su predavanja:

- **Ljiljana Dobrovšak**, Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja. Zaboravljena baština
- **Vijoleta Herman Kaurić**, Bitka za komemoriranje Stogodišnjice Prvoga svjetskoga rata kao ogledni primjer odnosa prema tom ratu u Hrvatskoj
- **Sandra Cvikić**, Sociološki pristup istraživanju hrvatske kulture sjećanja na Prvi svjetski rat

Suradnici na projektu ujedno i izlagači na Međunarodnom okruglom stolu

- **Dragan Damjanović**, Hrvatski arhitekti i spomenici Prvoga svjetskoga rata
- **Monica Prinate** Onore ai caduti: komemoracija talijanskih vojnika poginulih u Prvome svjetskom ratu
- **Danilo Šarenac**, Asanacija terena i kultura sjećanja. Prakse sahranjivanja u vojsci Kraljevine Srbije 1914.-1918.
- **Filip Hameršak**, Pobačeno čedo kulture sjećanja? – fragmenti smjernica za službene povijesti habsburških postrojbi 1914.-1918.

VI. KONGRES POVJESNIČARA, RIJEKA, 29. 9. – 2. 10. 2021.

Sekcija: „Prvi svjetski rat i kultura sjećanja”

U Rijeci se od 29. rujna do 2. listopada 2021. održavao VI. kongres hrvatskih povjesničara u organizaciji Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti, Društva za hrvatsku povjesnicu i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Tema kongresa bila je *Kultura*, a članovi projekta sudjelovali su u zasebnoj sekciji pod nazivom „Prvi svjetski rat i kultura sjećanja”, koju je moderirala voditeljica projekta dr. sc. Ljiljana Dobrovšak.

U sekciji na temu kulture sjećanja i Prvoga svjetskoga rata svoja predavanja održali su članovi projekta: Ljiljana Dobrovšak, Vijoleta Herman Kaurić, Jelka Vince Pallua, Monica Priante, Mislav Gabelica, Filip Hameršak i Ivana Žebec Šilj. Sekciju je otvorilo predavanje Lj. Dobrovšak i V. Herman Kaurić „Obilježavanje stogodišnjice početka i završetka Prvoga svjetskoga rata”. Nakon ovog izlaganja predavanje „Hrvatska memorijalna baština Prvoga svjetskoga rata okovana čavlima u susretu povijesti, etnologije i kulturne antropologije” je održala J. Vince Pallua. Monica Priante održala je predavanje „Ai caduti per la patria: memorijalizacija talijanskih vojnika palih u Prvome svjetskom ratu”, a Mislav Gabelica „Prvi svjetski rat na repertoaru hrvatskih kazališta (1919.-1941.)”. Pred kraj sekcije

Korice knjižice sažetaka

Članovi projekta izlažu na Kongresu

Vijoleta Herman Kaurić

Jelka Vince Pallua

Monica Priante

Mislav Gabelica

Filip Hameršak

Ivana Žebec Šilj

svoja predavanja imali su Filip Hameršak „Vojna groblja Prvoga svjetskoga rata u kontekstu hrvatske kulture sjećanja” i Ivana Žebec Šilj „Veteranska društva iz Hrvatske u međuratnom razdoblju”.

Ova sekcija bila je po broju predavača jedna od najbrojnijih, a prema podacima organizatora i jedna od najposjećenijih.

Članovi projekta sudionici Kongresa

GOSTOVANJE – JAY WINTER

Dana 7. listopada 2021. održao je u sklopu projekta predavanje na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar professor emeritus sa Sveučilišta Yale Jay M. Winter *All the things we cannot hear: Sound, silence and the memory of the Great War*.

Prof. dr. sc. Jay M. Winter je u svojem predavanju istaknuo da je šutnja postala sastavni dio jezika sjećanja na Prvi svjetski rat te da je šutnja jezik sjećanja, odnosno kako „izgovoreno sjećanje” i zvukovi čine „zvučni krajolik” sjećanja. Za njega je sjećanje jezik savjesti, a zvuk rub sjećanja. Zvuk i šutnja predstavljaju

INSTITUT P I L A R
XXX.

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
poziva Vas na predavanje pod naslovom

HRZZ
Hrvatska zaklada za znanost
Croatian Science

*All the things we cannot hear:
Sound, silence and the memory of the Great War*

koje će održati

dr. Jay M. Winter, professor emeritus sa Sveučilišta Yale

Predavanje će se održati u četvrtak 7. listopada 2021. godine u 17 sati
u Multimedijalnoj dvorani Instituta Pilar, Marulićev trg 19/1, Zagreb.

Diskusiju će moderirati dr. sc. Filip Hameršak.

Predavanje je organizirano u sklopu projekta
Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja. Zaboravljena baština /
The First World War in the Culture of Memory: Forgotten Heritage
HRZZ, IP-2019-04-5897.

Pozivnica za predavanje J. Wintera

Sudionici projekta i izlagač

Pozdravni govor Željka Holjevca

ograničenja sjećanja. Svoje predavanje zaključio je mišlju da je potrebno istražiti u Prvom svjetskom ratu sve one praznine u prostoru gdje se u središtu ne nalaze ljudi i govornici, već sve ono što je šutnja onih koji su svjedočili ratnim užasima,

o onome što je na rubu sjećanja, a to je zvuk.

Nakon predavanja održana je diskusija koju je moderirao suradnik na projektu Filip Hameršak.

Ravnatelji Instituta Željko Holjevac
i predavač Jay Winter

Uvodno slovo voditeljice projekta Ljiljane Dobrovšak

Jay Winter drži predavanje

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA

“RE-INTERPRETING THE FIRST WORLD WAR CULTURAL MEMORY”, ZAGREB, 29.- 30. 9. 2023.

U zgradi Matice hrvatske u Zagrebu održavala se 29. i 30. rujna 2023. međunarodna završna konferencija projekta pod naslovom „Re-interpreting The First World War Cultural Memory: Sites of Memory, Rituals, Symbols and Commemorative Practices”. Uvodno izlaganje održala je voditeljica projekta Ljiljana Dobrovšak.

Izlagači na međunarodnoj konferenciji

John Paul Newman

Ljiljana Dobrovšak

Filip Hameršak

Ivana Žebec Šilj

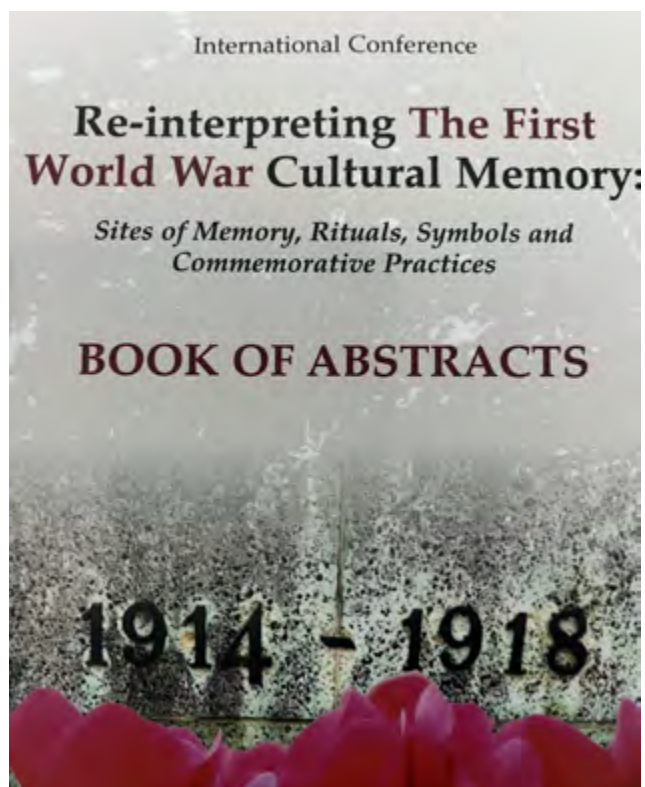
Vijoleta Herman Kaurić

Članovi projekta s uvodničarem John P. Newmanom

to the Study of Croatian First World War Cultural Memory) i Vijoleta Herman Kaurić (Heroes of the First World War Erased from Family Memory – The Case of the Macura, Čmelak, Herman and Molnar Families).

Konferenciji su prisustvovali brojni znanstvenici iz Irske, Poljske, Mađarske, Slovenije, Srbije, Australije, Njemačke i Hrvatske. Među predavačima bili su i članovi projekta: Filip Hameršak (The Asinara Prisoners-of War Camp (1915-1916): Facts, Figures, Sites of Memory), Danilo Šarenac (The Missing Memorials in Albania. The Fallen of the Great Serbian Retreat of 1915/1916), Sandra Cvikić i Ivana Žebec Šilj (Sociological and Historical Approach

Korice knjižice sažetaka

PREDSTAVLJANJE JAVNOSTI – RADIO EMISIJE

- 3. veljače 2020. **Ljiljana Dobrovšak**, 3. Program Hrvatskog radija, u emisiji „Razgovor s povodom”.
- 3. travnja 2021. **Violeto Herman Kaurić**, 3. Program Hrvatskog radija, u emisiji „Tragom glazbe”. Gostovanje povodom povijesnog koncerta Hrvatskog proljetnog salona iz 1916., gdje je između ostaloga govorila i o projektu „Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja”.
- 14. listopada 2021. **Ljiljana Dobrovšak**, **Filip Hameršak** i **Violeto Herman Kaurić**, 3. program Hrvatskog radija u emisiji „Povijesne kontroverze”. Gostovanje povodom nedavno održanog 6. kongresu hrvatskih povjesničara gdje su imali zasebnu sekciju.
- 21. svibnja 2022. **Monica Priante**, RAI, radijska emisija „Sconfinamenti”. Govorila je o svom istraživanju: „Ricordate i morti per la patria. Memorializzazione del culto dei caduti italiani nella guerra mondiale a Pola”.
- 7. i 14. ožujka 2023. **Violeto Herman Kaurić** i **Ljiljana Dobrovšak**, 3. program Hrvatskog radija emitirane su dvije emisije „Povijesnih kontroverzi”. Gostovanje u kojima su govorile o Prvom svjetskom ratu općenito i o svojim istraživanjima na projektu.

PREDAVANJA I GOSTOVANJA

Suradnici su za vrijeme projekta uživo i/ili virtualno održali nekoliko javnih i pozvanih predavanja, od kojih su neka bila u sklopu raznih prigodnih događanja, a druga su bila u sklopu predavanja na Sveučilištima.

28. travnja 2021. Voditeljica projekta Ljiljana Dobrovšak je u sklopu promocije projekta održala predavanje profesorima povijesti Učiteljskog vijeća Zagrebačke županije na temu „Memorijalna baština Prvoga svjetskog rata u Hrvatskoj”.

8. travnja 2022. Ljiljana Dobrovšak je u sklopu seminacije rezultata održala predavanje o rezultatima projekta „Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja. Zaboravljena baština” studentima doktorskog seminara na Sveučilišnom poslijediplomskom doktorskome studiju Moderne i suvremene hrvatske povijesti u europskom i svjetskom kontekstu na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

28. travnja 2023. Ljiljana Dobrovšak održala je u okviru programa „Znanstveni susreti u Institutu Pilar” u organizaciji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Vukovar u

Plakat povodom izlaganja Sandre Cvikić

Vukovaru predavanje pod naslovom „Vojno groblje iz Prvoga svjetskog rata u Vukovaru”.

4. svibnja 2023. Ljiljana Dobrovšak održala je studentima Odsjeka za povijest Hrvatskog katoličkog sveučilišta predavanje pod naslovom „Memorijalna baština Prvoga svjetskog rata u Hrvatskoj”, a u sklopu predmeta „Prvi svjetski rat”.

6. lipnja 2023. Sandra Cvikić održala je u povodu obilježavanja „Međunarodnoga dana/tjedna arhiva” predavanje na temu: „General-bojnik Otmar Babić u kulturi sjećanja na Prvi svjetski rat” u Arhivskom sabirnom centru u Vinkovcima. Organizatori predavanja bili su Državni arhiv u Vukovaru i Područni centar Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Vukovaru.

Voditeljica projekta Ljiljana Dobrovšak predstavlja projekt na istraživanju u Vukovaru i Zagrebu

TERENSKA ISTRAŽIVANJA

U sklopu svojih projektnih obaveza suradnici na projektu obavljali su terenska i arhivska istraživanja na prostoru Podravine, Slavonije, Baranje, Hrvatskog zagorja, Istre i Dalmacije, te posebice Zagreba i okolice.

Dio arhivskog i terenskog istraživanja provedena su u Arhivu Jugoslavije u Beogradu gdje su suradnici došli do novih saznanja koja su već korištena u predavanjima i/ili u budućim znanstvenim radovima.

Lj. Dobrovšak u
Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu

Ivana Žebec Šilj ispred
Arhiva Jugoslavije u Beogradu

Sandra Cvikić u
Državnom arhivu u Vinkovcima

Ljiljana Dobrovšak u
Muzeju grada Koprivnice

Violeta Herman Kaurić u
Državnom arhivu u Šibeniku

Monica Priante ispred
Državnog arhiva u Pazinu

Ljiljana Dobrovšak i Mislav Gabelica u Državnom arhivu u Varaždinu

RADIONICE I USAVRŠAVANJA

Sandra Cvikić sudjelovala je od 22. do 24. rujna 2022. godine na Sveučilištu u Augsburgu, Njemačka, na radionicama u okviru edukacije o istraživačkoj metodologiji koju razvija u sklopu projekta. Istraživačku metodu SKAD (The Sociology of Knowledge Approach to Discourse // Sociologija znanja u pristupu diskursu), u čijem sastavnom dijelu su metodologija utemeljene teorije i foucaultovska analiza diskursa, predstavili su prof. R. Keller (Sveučilište u Augsburgu) i prof. W. Schunemann (Sveučilište u Hildesheimu). Polaznici su bili podijeljeni u dvije skupine radionica prema primjerima na kojima se SKAD koristilo, tako da je S. Cvikić pored one koju je vodio prof. W. Schunemann (političke znanosti), sudjelovala u onima koje su se odnosile na primjere iz društvenih i humanističkih znanosti koje je vodio prof. R. Keller.

Prof. Dr Reiner Keller

UNA Universität Augsburg University

The Sociology of Knowledge Approach to Discourse (SKAD)

Autumn School 2022

22.9.2022 - 24.9.2022

Reiner Keller (University of Augsburg), in cooperation with
Wolf Schünemann (University of Hildesheim)

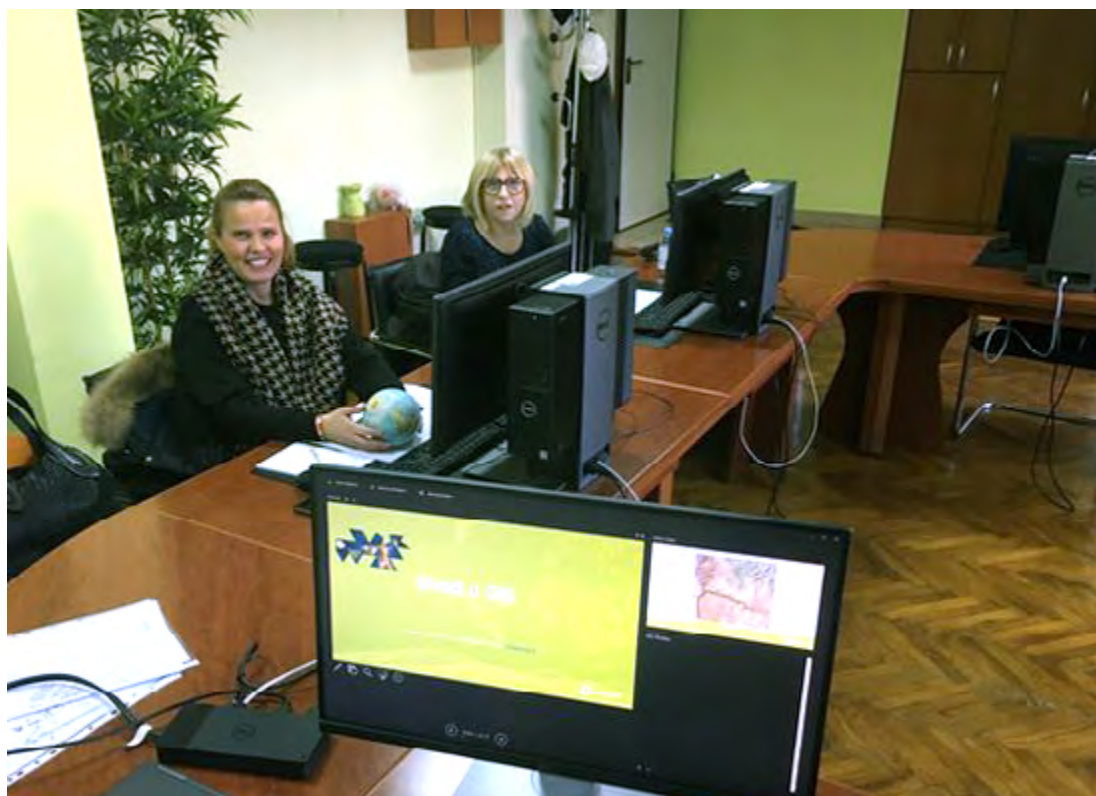
www.kellersskad.blogspot.de www.diskurswissenschaft.de

Radionica prof. Kellera

Polaznici radionice, među njima i Sandra Cvikić

Dana 2. veljače 2023. su Ivana Žebec Šilj i Ljiljana Dobrovšak sudjelovale u sklopu aktivnosti na projektu na radionici „Uvod u GIS” na kojoj su usvojile osnove rada u računalnoj aplikaciji GIS otvorenog koda koja omogućuje vizualizaciju, upravljanje, uređivanje i analiziranje javno dostupnih geopodataka.

Ljiljana Dobrovšak i Ivana Žebec Šilj na radionici o GIS-u

TEMATSKI BROJ DRUŠTVENIH ISTRAŽIVANJA

Sredinom 2023. kao rezultat projekta objavljen je 160. tematski broj časopisa *Društvena istraživanja*, Vol. 32 (2/2023): SPOMENIČKA BAŠTINA I KULTURA SJEĆANJA NA PRVI SVJETSKI RAT // MONUMENTS HERITAGE AND THE FIRST WORLD WAR CULTURAL MEMORY.

U časopisu su uz uvodi članak prof. Jay Wintera objavljeni i radovi u sklopu projekta:

- Ljiljana Dobrovšak, Sandra Cvikić (gošće urednice // Guest Editors): „Uz temu // The Theme”

SADRŽAJ / CONTENTS	
SPOMENIČKA BAŠTINA I KULTURA SJEĆANJA NA PRVI SVJETSKI RAT / MONUMENTS HERITAGE AND THE FIRST WORLD WAR CULTURAL MEMORY	
189 Ljiljana Dobrovšak, Sandra Cvikić (gošće urednice / Guest Editors)	Uz temu / The Theme
195 Jay Winter	Palimpsesti: Nacionalne, međunarodne i transnacionalne mjesta sjećanja Palimpsests: National, International, and Transnational Sites of Memory
213 Ljiljana Dobrovšak	Spomenička baština Prvog svjetskog rata u Hrvatskoj od 1914. do danas The Memorial Heritage of World War I in Croatia from 1914 Until Today
233 Filip Hamersak	Vojna groblja Prvog svjetskog rata u Hrvatskoj od 1914. do 1941. The Military Cemeteries of the Great War in Croatia 1914–1941
255 Vijaleta Herman Kunić	Borba za komemoriranje stogodišnjice Prvog svjetskog rata kao ogledni primjer odnosa prema tom ratu u Hrvatskoj The Struggle for Commemorating the World War I Centenary as an Illustrative Example of the Attitudes Towards That War in Croatia
277 Nenad Lajbenšperger	Srpski prema jugoslavenskim. Sudbina grobova srpskih i austro-ugarskih (jugoslavenskog podrijetla) vojnika iz Prvog svjetskog rata – nekoliko zapazanja Serbian Vs Yugoslav. Destiny of the Graves of Serbian and Austro-Hungarian (of Yugoslav Origin) Soldiers from the First World War – A Few Observations
297 Metod Šuligaj	„Sjećanja na zaboravljeni rat” i njihove implikacije na suvremeni (mračni) turizam: perspektiva istarskih medija „Memories of a Forgotten War” and Their Contemporary (Dark) Tourism Implications: An Istrian Media Perspective
STUDIJE / ARTICLES	
321 Ivana Vid Vargić, Dragan Glavaš, Majda Rijavec	Samooblikovanje posla kao odrednica zadovoljstva poslom, zanesenosti na poslu i dobroti zaposlenika Job Crafting as a Determinant of Employees' Job Satisfaction, Work-Related Flow and Well-Being

Korice tematskog broja

- Jay Winter: Palimpsests: „National, International, and Transnational Sites of Memory”
- Ljiljana Dobrovšak: „The Memorial Heritage of World War I in Croatia from 1914 Until Today”
- Filip Hameršak: „The Military Cemeteries of the Great War in Croatia 1914–1941”
- Vijoleta Herman Kaurić: „The Struggle for Commemorating the World War I Centenary as an Illustrative Example of the Attitudes Towards That War in Croatia”

ZNANSTVENI SKUPOVI (DOMAĆI)

- 1.) 28. – 29. 9. 2020., Zagreb, domaći znanstveni skup: *COVID-19 u humanističkoj perspektivi: mutacije straha i kulturne promjene*, Odsjek za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu; **Monica Priante**: „Strah od umiranja u samoći”.
- 2.) 13. – 15. 11. 2020., Osijek, domaći skup s međunarodnim sudjelovanjem: *Nijemci i Austrijanci u Hrvatskom kulturnom krugu*; **Ljiljana Dobrovšak**: „Mjesta sjećanja na stradale njemačke građane u Prvom svjetskom ratu”.
- 3.) 12. 6. 2021., Vukovar, domaći stručno-znanstveni skup: „Zavičajni Dunav” *Promicatelji hrvatskoga identiteta na području hrvatskoga istoka od kraja 17. do početka 20. stoljeća*; **Sandra Cvikić**: „General-bojnik Otmar Babić u kulturi sjećanja na Prvi svjetski rat”.
- 4.) 1. – 3. 9. 2021., Zagreb, Sedmi hrvatski simpozij o nastavi povijesti AZOO-a, *Povijest 20. stoljeća u kurikulumima: čovječanstvo između ratnih ponora i uzleta znanosti*; **Ljiljana Dobrovšak**, „Mjesta sjećanja i kultura sjećanja na ratove u Hrvatskoj u 20. stoljeću”.

Lj. Dobrovšak na domaćem skupu *Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu*, 2020

D. Damjanović u Orebiću na znanstvenoj konferenciji XVIII. Dani Cvita Fiskovića, 2023.

- 5.) 29. 9. – 2. 10. 2021. Rijeka, VI. kongres povjesničara, *Kultura*, sekcija „Prvi svjetski rat i kultura sjećanja”; **Ljiljana Dobrovšak** i **Vijoleta Herman Kaurić**, „Obilježavanje stogodišnjice početka i završetka Prvoga svjetskoga rata u Hrvatskoj”.
- 6.) 29. 9. – 2. 10. 2021. Rijeka, VI. kongres povjesničara, *Kultura*, sekcija „Prvi svjetski rat i kultura sjećanja”; **Jelka Vince Pallua**, „Hrvatska memorijalna baština Prvoga svjetskog rata okovana čavlima u susretu povijesti, etnologije i kulturne antropologije”.
- 7.) 29. 9. – 2. 10. 2021. Rijeka, VI. kongres povjesničara, *Kultura*, sekcija „Prvi svjetski rat i kultura sjećanja”; **Monica Priante**, „„Ai caduti per la patria”: memorijalizacija talijanskih vojnika u Prvom svjetskom ratu”.
- 8.) 29. 9. – 2. 10. 2021. Rijeka, VI. kongres povjesničara, *Kultura*, sekcija „Prvi svjetski rat i kultura sjećanja”; **Mislav Gabelica**; „Prvi svjetski rat na repertoaru hrvatskih kazališta (1919.-1941.)”.
- 9.) 29. 9. – 2. 10. 2021. Rijeka, VI. kongres povjesničara, *Kultura*, sekcija „Prvi svjetski rat i kultura sjećanja”; **Filip Hameršak**, „Vojna groblja Prvoga svjetskoga rata u kontekstu hrvatske kulture sjećanja”.
- 10.) 29. 9. – 2. 10. 2021. Rijeka, VI. kongres povjesničara, *Kultura*, sekcija „Prvi svjetski rat i kultura sjećanja”; **Ivana Žebec Šilj**, „Veteranska društva iz Hrvatske u međuratnom razdoblju”.
- 11.) 9. 5. 2022., Zagreb, znanstveni skup, *Stota obljetnica smrti Blaženog Karla Habsburškog*; **Ljiljana Dobrovšak**, „Karlo Austrijski i 1. svjetski rat”.
- 12.) 14. – 16. 11. 2022., Vukovar, 25. znanstveno-stručni skup *Vukovar’91 – trideset i jedna godina poslije*, tema: „Vukovar danas-sjećanja, iskustva i realiteti življenja”; **Ljiljana Dobrovšak** i **Sandra Cvikić**: „Vojna groblja Prvoga i Drugoga svjetskog rata u Vukovaru – kultura zaborava”.

S. Cvikić u Vukovaru na znanstvenom skupu *300 godina Franjevačke crkve u Vukovaru*, 2023.

- 13.) 25. 11. 2022., Slavonski Brod, znanstveni kolokvij, *Isti rod, različite sudbine. Ženski identiteti od srednjeg vijeka do 20. stoljeća*; **Ljiljana Dobrovšak** i **Mislav Gabelica**: „Kiparica Mila Wod i Prvi svjetski rat”.
- 14.) 16. 3. 2023., Senj, okrugli stol *Prvi svjetski rat – zaboravljena baština*; **Filip Hameršak**: „Hrvatska vojna groblja Prvoga svjetskog rata”.

Lj. Dobrovšak i M. Gabelica na znanstvenom skupu u Slavonskom Brodu, *Isti rod, različite sudbine. Ženski identiteti od srednjeg vijeka do 20. stoljeća*, 2022.

- 15.) 16. 3. 2023., Senj, okrugli stol *Prvi svjetski rat – zaboravljena baština*; **Ljiljana Dobrovšak**: „Zaboravljena baština Prvoga svjetskog rata”.
- 16.) 24. – 25. 6. 2023., Vukovar, znanstveni skup, *300 godina Franjevačke crkve u Vukovaru*; **Sandra Cvikić**: „Vukovarski franjevci i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat”.
- 17.) 4. – 7. 10. 2023., Orebić, znanstvena konferencija, *XVIII. Dani Cvita Fiskovića, „Umjetnički dodiri Istoka i Zapada”*; **Dragan Damjanović**: „Bizantska tehnika- zapadnjačka poduzeća: mozaici u Hrvatskoj u 19. stoljeću”.
- 18.) 1. 12. 2023., Slavonski Brod, znanstveni skup *Isti rod različite sudbine. Život piše priče: ženske autobiografije i biografije*; **Vijoleta Herman Kaurić**, „Žensko lice (Prvog svjetskog) rata – prilozi za kolektivnu biografiju”.

Članovi projekta na okruglom stolu u Senju, 2023.

ZNANSTVENI SKUPOVI (MEĐUNARODNI)

- 1.) 6. – 7. 2. 2020., Sankt Petersburg, Ruska Federacija, Interdisciplinary conference: *Ethnic and National Dimensions of the State*, St. Petersburg State University; **Sandra Cvikić**: „Construction of ‚cultural memory‘ in Post WWI”.
- 2.) 23. – 24. 9. 2020., Zagreb, Hrvatska, International conference: *Transition out of Empire in Central and Southeastern Europa*; **Ljiljana Dobrovšak i Ivana Žebec Šilj**: „The Croatian WWI Veterans between two Monarchies”.
- 3.) 4. – 5. 2. 2021., Sankt Petersburg, Ruska Federacija, International Conference: *Loyalty, subjecthood, citizenship: Between Empire & Nation*; **Ivana**

D. Damjanović u Philadelphiji, SAD, ASEES, 2023. Annual Convention, Decolonization, 2023.

Ljiljana Dobrovšak sudjeluje na konferenciji u Zagrebu 2021

Žebec Šilj: „Loyal Soldiers -Disloyal Citizens? Croatian First World War Veterans during the Decade after the Great War”.

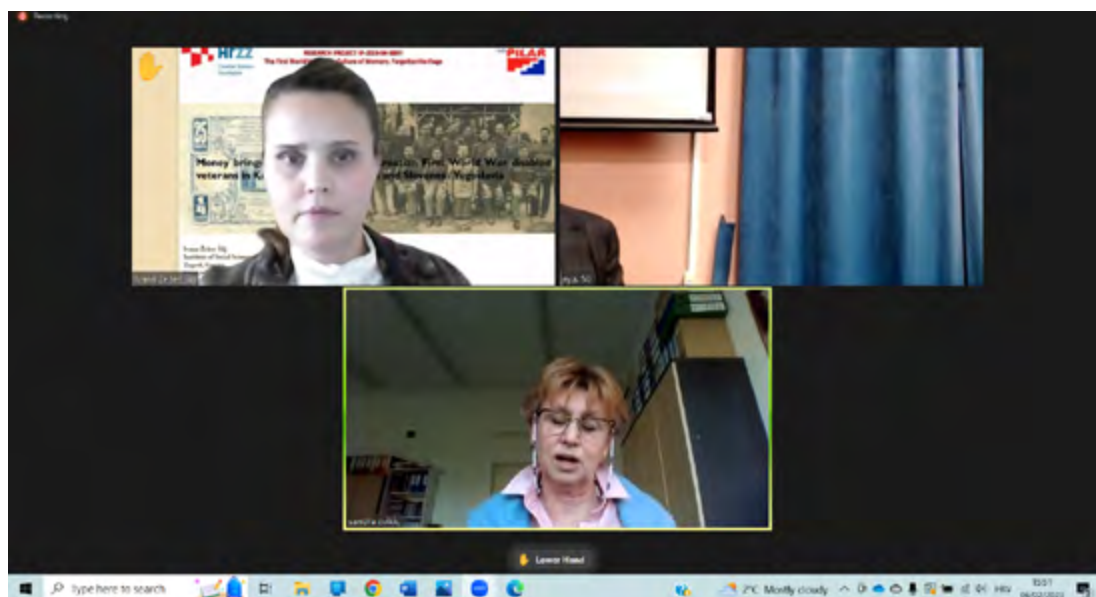
- 4.) 4. – 5. 2. 2021., Sankt Petersburg, Ruska Federacija, International Conference: *Loyalty, subjecthood, citizenship: Between Empire & Nation*; **Sandra Cvikić:** „(Re)Construction of National Identity of Post-First World War Croatian Disabled Veterans and their Shifting Loyalties”.

Ljiljana Dobrovšak i Vijoleta Herman Kaurić na konferenciji na Visu

Monica Priante izlaže o spomeniku u Puli

Ivana Žebec Šilj i Sandra Cvikić izlažu preko Zooma na konferenciji u Sankt Peterburgu

- 5.) 30. 6. – 3. 7. 2021., Zagreb, Hrvatska, International conference: *Art and the State in Modern Central Europe (18th – 21st Century)*; Ljiljana Dobrovšak: „World War I Memorials and the State”.
- 6.) 9. – 10. 9. 2021., Zagreb, Hrvatska, međunarodni znanstveni okrugli stol // International round table: *Spomenička baština i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat // Monuments Heritage and the First World War Cultural Memory*; **Ljiljana Dobrovšak**, „Projekt: Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja. Zaboravljena baština”.
- 7.) 9. – 10. 9. 2021., Zagreb, Hrvatska, međunarodni znanstveni okrugli stol // International round table: *Spomenička baština i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat // Monuments Heritage and the First World War Cultural Memory*; **Vijoleta Herman Kaurić**, „Bitka za komemoriranje Stogodišnjice Prvoga svjetskoga rata kao ogledni primjer odnosa prema tom ratu u Hrvatskoj”.
- 8.) 9. – 10. 9. 2021., Zagreb, Hrvatska, međunarodni znanstveni okrugli stol // International round table: *Spomenička baština i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat // Monuments Heritage and the First World War Cultural Memory*; **Sandra Cvikić**, „Sociološki pristup istraživanju hrvatske kulture sjećanja na Prvi svjetski rat”.
- 9.) 9. – 10. 9. 2021., Zagreb, Hrvatska, međunarodni znanstveni okrugli

Dragan Damjanović izlaže o spomenicima

Izlaganje Mislava Gabelice i Sandre Cvikić na konferenciji u Sankt Peterburgu

stol // International round table: *Spomenička baština i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat // Monuments Heritage and the First World War Cultural Memory*; **Dragan Damjanović**, „Hrvatski arhitekti i spomenici Prvoga svjetskoga rata”.

- 10.) 9. – 10. 9. 2021., Zagreb, Hrvatska, međunarodni znanstveni okrugli stol // International round table: *Spomenička baština i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat // Monuments Heritage and the First World War Cultural Me-*

Izlaganje Ivane Žebec Šilj na konferenciji u Sankt Peterburgu

Plakat konferencije u Krakowu

- mory; **Monica Priante**; „Onore ai caduti’: komemoracija talijanskih vojnika poginulih u Prvome svjetskom ratu”.
- 11.) 9. – 10. 9. 2021., Zagreb, Hrvatska, međunarodni znanstveni okrugli stol // International round table: *Spomenička baština i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat* // *Monuments Heritage and the First World War Cultural Memory*; **Danilo Šarenac**, „Asanacija terena i kultura sjećanja. Prakse sahranjivanja u vojsci Kraljevine Srbije 1914.-1918.”.
 - 12.) 9. – 10. 9. 2021., Zagreb, Hrvatska, međunarodni znanstveni okrugli stol // International round table: *Spomenička baština i kultura sjećanja na Prvi svjetski rat* // *Monuments Heritage and the First World War Cultural Memory*; **Filip Hameršak**, „Pobačeno čedo kulture sjećanja? – fragmenti smjernica za službene povijesti habsburških postrojbi 1914.-1918.”.
 - 13.) 3. – 5. 2. 2022., Sankt Petersburg, Ruska Federacija, International Conference: *Empires, Territorial States and Local Communities in Ethnic and National Dimension*; **Ivana Žebec Šilj**, „Our wounds still burn deep! The First World War Disabled Veterans in Local Communities in the Kingdom of SHS/Yugoslavia and in the Federal People’s Republic of Yugoslavia”.
 - 14.) 3. – 5. 2. 2022., Sankt Petersburg, Ruska Federacija, International Conference: *Empires, Territorial States and Local Communities in Ethnic and National Dimension*; **Sandra Cvikić**, „Stuck in Between Lost Empire and Assimilated Croatian Nation – Major General Otmar Babić in Croatian 1st WW Memory Culture”.
 - 15.) 22. 2. 2022., Trieste, Italija, International Conference: *Nelle città della Venezia Giulia (Piani, progetti, fatti urbani (1924.-1954.))*; **Monica Priante**: „Ricordate i morti per la patria’, memorializzazione del culto dei caduti italiani nella Prima guerra mondiale a Pola”.

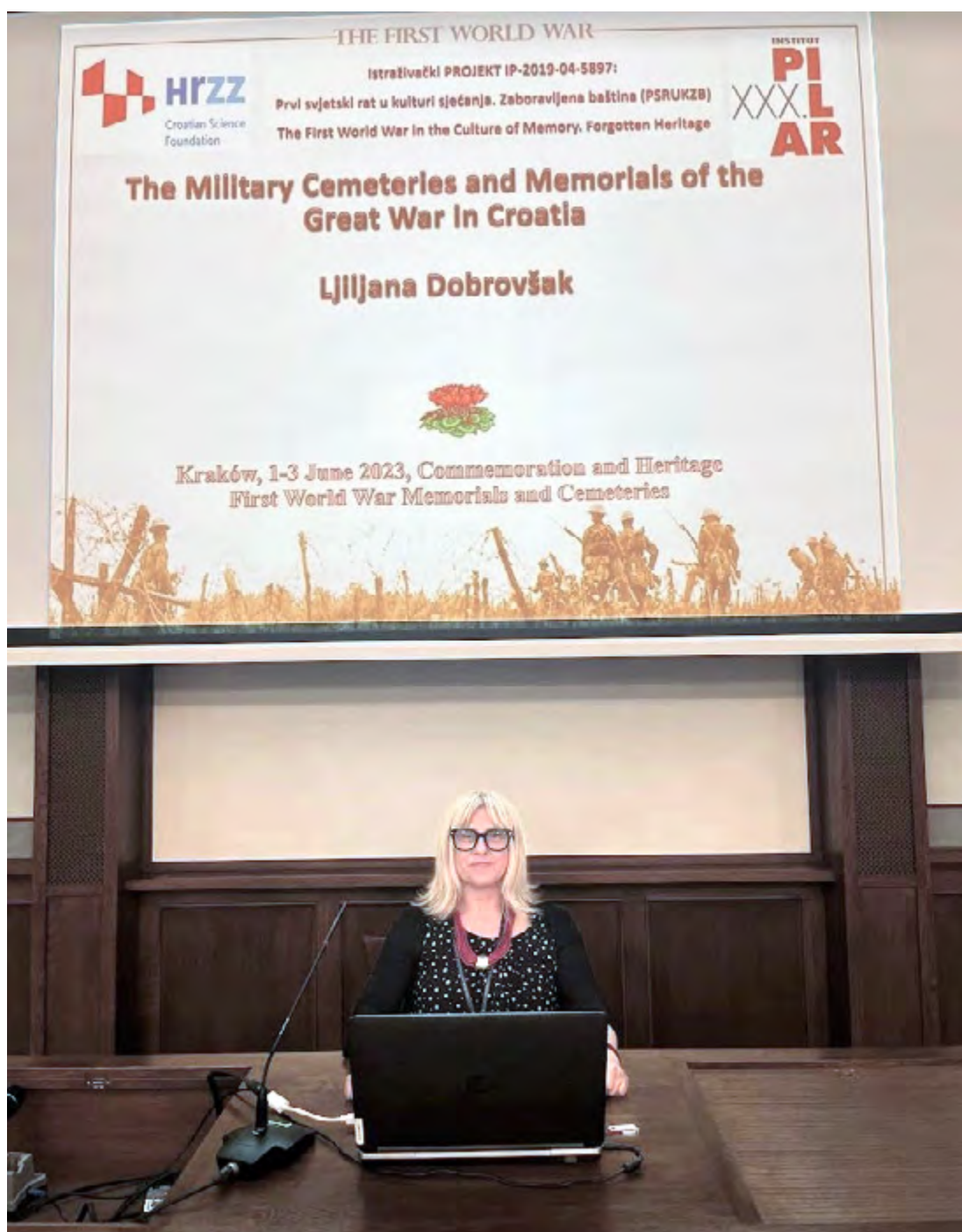

Jelka Vice Pallua izlaže na konferenciji u Oxfordu

Monica Priante o poginulima za domovinu

- 16.) 14. – 18. 9. 2023., Vis, Hrvatska, *Vis – Mic Vis, 2022. Mediterranean Islands Conference*: **Vijoleta Herman Kaurić** i **Ljiljana Dobrovšak**, „Sites of Memory of the First World War in Dalmatia, Monuments to ‚fallen warriors‘”.
- 17.) 27. 10. 2022., Rijeka, Hrvatska, međunarodna konferencija // International Conference: *Stogodišnjica Marša na Rim iz sjevernojadranske perspektive: stari istraživački interesi, nove istraživačke perspektive* // *The Centenary of the March on Rome from the Perspective of the Upper Adriatic: Historiographic Challenges*: **Monica Priante**: „Monumenti eretti a Pola per ricordare gli ‚Eroi caduti per la Patria‘ negli anni ‚20-‘30”.
- 18.) 6. – 7. 2. 2023., Sankt Peterburg, Ruska Federacija, International Conference: *Loyalty in Polyethnic and National States*; (zoom) **Ivana Žebec Šilj**, „Money brings unity and loyalty (?): Croatian First World War (disabled) veteran sin Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/ Yugoslavia”.
- 19.) 6. – 7. 2. 2023., Sankt Peterburg, Ruska Federacija, International Conference: *Loyalty in Polyethnic and National States*; (zoom) **Mislav Gabelica** i **Sandra Cvikić**, „Croatian Subcommittees of the Association of Reserve

Ljiljana Dobrovšak izlaže na konferenciji u Krakowu

Officers and Soldiers in the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes/ Yugoslavia”.

- 20.) 1. – 3. 6. 2023., Krakov, Poljska, International Conference: *Commemoration and Heritage First World War Memorials and Cemeteries*; **Ljiljana Dobrovšak**: „The Military Cemeteries and Memorials of the Great War in Croatia”.
- 21.) 1. – 3. 6. 2023., Krakov, Poljska, International Conference: *Commemoration and Heritage First World War Memorials and Cemeteries*; **Danilo Šare-**

- nac:** „Serbia’s Great War Dead and Archaeology. Burying, exhuming and Burying Again”.
- 22.) 17. – 18. 6. 2023., Oxford, Velika Britanija, International Conference: *The Place of Memory and the Memory of Place*; **Jelka Vince Pallua:** „Memories reshaped – Forgotten Croatian Memorial Heritage of the First World War”.
- 23.) 29. – 30. 9. 2023., Zagreb, Hrvatska, International Conference: *Re-interpreting the First world War Cultural Memory: Sites of Memory, Rituals, Symbols and Commemorative Practices*; **Filip Hameršak:** „The Asinara Prisoners of War Camp (1915-1916): facts, Figures, Site of Memory”
- 24.) 29. – 30. 9. 2023., Zagreb, Hrvatska, International Conference: *Re-interpreting the First world War Cultural Memory: Sites of Memory, Rituals, Symbols and Commemorative Practices*; **Danilo Šarenac:** „The Missing Memorials in Albania. The Fallen of the Great Serbian Retreat of 1915/1916”.
- 25.) 29. – 30. 9. 2023., Zagreb, Hrvatska, International Conference: *Re-interpreting the First world War Cultural Memory: Sites of Memory, Rituals, Symbols and Commemorative Practices*; **Sandra Cvikić i Ivana Žebec Šilj:** „Sociological and Historical Approach to the Study of Croatian First World War Cultural Memory”.
- 26.) 29. – 30. 9. 2023., Zagreb, Hrvatska, International Conference: *Re-interpreting the First world War Cultural Memory: Sites of Memory, Rituals, Symbols and Commemorative Practices*; **Vijoleta Herman Kaurić:** „Heroes of the First World War Erased from Family- The Case of the Macura, Čmelak, Herman and Molnar Families”.
- 27.) 30. 11. – 3. 12. 2023., Philadelphia, SAD, Marriot Downtown, International Conference: *ASEEES 2023. Annual Convention, Decolonization*; **Dragan Damjanović,** „Early 20th Century Public Monuments in Croatia and Their Fate: Decolonizing and Recolonizing the Habsburg Heritage”.
- 28.) 22. 11. 2023., Rovereto, Italija, Museo Storico Italiano della Guerra, Seminario, Genti diverse venute dall’Est Gli “altri” nel Trentino della Grande Guerra, Monica Priante, “I bosniaci-erzegovesi nell’ esercito austro-ungarico”.

PREDSTAVLJANJE PROJEKTA

KLIOFEST 2020.: PREDSTAVLJANJE PROJEKTA „PRVI SVJETSKI RAT U KULTURI SJEĆANJA”

U sklopu *Kliofesta 2020* koji se održavao virtualno od 12. do 15. svibnja 2020. voditeljica projekta Ljiljana Dobrovšak, predstavila je projekt *Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja. Zaboravljena baština*.

KLIOFEST 2023.: PREDSTAVLJANJE REZULTATA PROJEKTA „PRVI SVJETSKI RAT U KULTURI SJEĆANJA”, 19. 5. 2023.

U sklopu Kliofesta – festivala povijesti koji se održavao od 16. do 19. svibnja 2023. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, voditeljica projekta Ljiljana Dobrovšak te članovi projekta Filip Hameršak i Vijoleta Herman Kaurić predstavili su rezultate projekta HRZZ-a „Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja. Zaboravljena baština”.

Voditeljica projekta Ljiljana Dobrovšak govorila je o aktivnostima članova projekta u razdoblju od početka 2020. godine do svibnja 2023. (broj objavljenih radova, konferencija, nastupa, terenskih istraživanja).

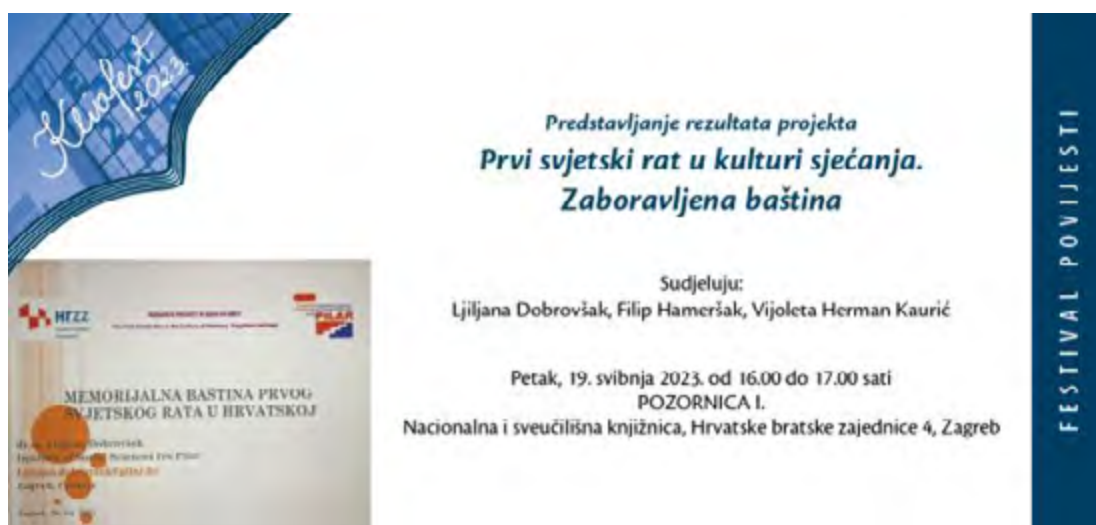
Vijoleta Herman Kaurić analizirala je dosadašnju bibliografiju radova o Prvom svjetskom ratu te kako se pristup prema istraživanju tema iz Prvoga svjetskog

Ljiljana Dobrovšak predstavlja rezultate projekta

Članovi projekta Filip Hameršak, Ljiljana Dobrovšak i Vijoleta Herman Kaurić predstavljaju rezultate projekta

Pozivnica za događanje na KlioFestu 2023.

rata promijenio na bolje jer je sve više i više radova koji se bave ne samo političkom, već i društvenom, kulturnom i vojnom poviješću.

Filip Hameršak govorio je o stanju istraženosti vojnih groblja iz Prvoga svjetskog rata u Hrvatskoj ali i izvan te o odnosu hrvatske države prema njima. Na kraju predstavljanja, članovi projekta najavili su konačne rezultate projekta koji će biti objavljeni tijekom prosinca kada projekt i službeno završava.

OBJAVLJENI RADOVI

- 1.) **Vijoleta Herman Kaurić**, „Bibliografija izdanja o Prvom svjetskom ratu 1999.-2019.”, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, Vol. 52, Zagreb, 2020., 347.-392.
- 2.) **Sandra Cvikić, Ljiljana Dobrovšak**, „Croatian Interwar Cultural Meory and Disabled War Veterans”, *Vestnik of Saint Petersburg University*, Vol. 66, Sankt Peterburg, 2021, issue 3, 193.-211.
- 3.) **Mislav Gabelica**, „Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja: inozemne i srpske ratne drame na repertoaru hrvatskih kazališta 1919.-1941”, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 53, Zagreb, 2021., br. 1, 221-249.
- 4.) **Vijoleta Herman Kaurić**, „Varljivost obiteljskog sjećanja – slučaj Turudić (Posavski Podgajci, Srijem)”, *Scrinia Slavonica. Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, sv. 22, Slavonski Brod, 2022., 175.-209.
- 5.) **Jelka Vince Pallua**, „Drvena spomen-obilježja Prvoga svjetskog rata okovana čavlima u susretu etnologije”, *Studia ethnologica Croatica*, Vol. 34, Zagreb, 2022., 193.-222.
- 6.) **Mislav Gabelica**, „Društvo odlikovanih ratnika Hrvata 1914.-1918.’ Prilog istraživanju odnosa Nezavisne Države Hrvatske prema Prvom svjetskom ratu”, *Historijski zbornik*, LXXV, Zagreb, 2022., br. 2, 241-267.
- 7.) **Sandra Cvikić**, „Identity Construction and State Loyalties of Otmar Babić”, *Vestnik of Saint Petersburg Univesity History*, Vol. 67, Sankt Peterburg, 2022., issue 4, 1174-1198.
- 8.) **Mislav Gabelica**, „Doprinos Družbe „Braća hrvatskog Zmaja” njegovanju sjećanja na Prvi svjetski rat”, *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 54, Zagreb, 2022, br. 2, 391.-420.
- 9.) **Ljiljana Dobrovšak**, „Spomenici kao mjesta sjećanja na ratove u Hrvatskoj u 20. stoljeću”, *Povijest u nastavi*, Vol. 33, Zagreb, 2022., 83.-107.

- 10.) **Ljiljana Dobrovšak, Sandra Cvikić**, „Tema // The Theme”, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, god. 32, br. 2, Zagreb, 2023., br. 160, 189.-194
- 11.) **Filip Hameršak**, „The Military Cemeteries of the Great War in Croatia 1914 -1941”, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, god. 32, br. 2, Zagreb, 2023., br. 160, 233-254
- 12.) **Ljiljana Dobrovšak**, „The Memorial Heritage of World War I in Croatia 1914 untill today” *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, god. 32, br. 2, Zagreb, 2023., br. 160, 213-232
- 13.) **Vijoleta Herman Kaurić**, „The Struggle for Commemorating the World War I Centenary as an Illustrative Example of the Attitudes Towards that War in Croatia”, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, god. 32, Zagreb, 2023., br. 2, br. 160, 255-276.
- 14.) **Mislav Gabelica**, „Pododbori Udruženja rezervnih oficira i ratnika u Hrvatskoj”, *Zbornik Janković*, br. 7, Daruvar, 2023., 77-107.
- 15.) **Mislav Gabelica, Ljiljana Dobrovšak**, „Vojno-veteranska društva na prostoru bivše banske Hrvatske 1919.-1941. godine”, *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 55., No. 2, Zagreb, 2023.

Popis radova dopunjavati će se i tijekom 2024. godine. Poveznice za objavljene radove nalaze se na mrežnim stranicama projekta.

REZULTATI

Kada smo prijavljivali projekt nismo ni slutili u kakvim ćemo okolnostima provoditi aktivnosti na projektu. Tri mjeseca po početku projekta, pojavio se COVID-19 te smo zbog lockdown-a prešli na rad od kuće. Uslijedila su dva potresa, oba tijekom 2020. godine. U potresima ne samo da je nastradala zgrada Instituta, već i zgrade institucija (arhivi, muzeji) u kojima su se trebala provoditi istraživanja. Međutim, sve to nije nas obeshrabrilo i ustrajali smo u svojim istraživanjima, koja su se u datim okolnostima morala modificirati.

Unatoč oštećenju zgrade, 2021. organizirali smo međunarodni okrugli stol na kojem se diskutiralo o kulturi sjećanja na Prvi svjetski rat u državama koje su nastale nakon raspada Jugoslavije. Te iste godine organizirali smo gostujuće predavanje uglednog povjesničara Jay Wintera. Kao rezultat međunarodnog okruglog stola i gostovanja prof. Wintera objavljen je 2023. godine na engleskom jeziku tematski broj *Društvenih istraživanja* pod naslovom „Monuments Heritage and the First World War Cultural Memory” sa radovima izlagača s okruglog stola i uvodnim radom prof. J. Wintera.

Od 2020. do danas članovi projekta proveli su brojna terenska istraživanja, sudjelovali na domaćim i inozemnim konferencijama i objavili brojne radove. Povezali smo se sa kolegama u Europi koji se bave sličnom i/ili istom tematikom. Projekt smo predstavili u hrvatskom javnom prostoru gostujući u radijskim emisijama, ali i držeći javna predavanja. Izradili smo popis lokacija na kojima smo pronašli spomen obilježja koja su postavljena kao znak sjećanja na pale austro-ugarske vojnike u Prvom svjetskom ratu. U istraživanje smo uključili i lokacije spomenika podignutih srpskim i drugim savezničkim vojnicima, poput Talijana i Francuza. Istraživanja koja smo proveli u Arhivu Jugoslavije u Beogradu donijela su nam nova saznanja o vojnim grobljima, ali nam analiza tog gradiva tek predstoji.

Za sada ne možemo dati ni konkretan odgovor zašto je Prvi svjetski rat u Hrvatskoj postao „zaboravljeni rat”. Isto tako, ne možemo kategorički tvrditi, kako

su neki raniji povjesničari tvrdili, da su vlasti u vrijeme Kraljevine SHS/Jugoslavije branile komemoracije palim austro-ugarskim vojnicima ili da se branilo podizanje spomenika. Na teritoriju Hrvatske (koliko je do sada locirano) podignuto je nešto više od sto obilježja palim austro-ugarskim vojnicima u formi spomenika, spomen ploča, natpisa i raspela. Većina spomenika postavljena je na civilnim, odnosno vojnim grobljima, u krugu ili unutar župne crkve, a najmanje u središtu mjesta. U njihovo postavljanje bili su uključeni mještani i suborci, a najmanje službene (civilne i vojne) vlasti.

Obilježavanje stogodišnjice potaknulo je u nekim mjestima postavljanje novih spomenika, međutim komemorativne prakse nisu zaživjele. Nakon obilježavanja završetka Prvoga svjetskog rata 2018. na međunarodnoj razini, za državne institucije u Republici Hrvatskoj Prvi svjetski rat ponovno je postao zaboravljeni rat.

Spomenik „palim u svjetskom ratu 1914.-1918.“ u središtu mjesta Gola

CIKLAME, KRVAVE CIKLAME..

Tam sunce je strusilo zlato
Čez listje na preprut i na me,
Iz luga su lukale guste
Dišeće, črlene ciklame

Ciklame, krvave ciklame,
Da broja ni moći im znati,
Tak puno, da čoveku čisto
I smililo nakel se stati.

Veliju, da negda je zdavna
Tam groblje zapušćeno bilo
I vsega je preprut prerasla
I cvetje ciklamah je skrilo.

Vuz reku železna je cesta,
Železna tam ružiju kola
I voziju naše soldate
Bez broja prek brega i dola.

I tam, gde su najgorši boji,
Gde nigdo se smrti ne straši
I najviše gde ih pogiba,
Sigurno tam budeju naši.

Po celomu svetu su boji,
Na hiljade zmirom ih pada
Isamo se širiju grobja
Prek zemlje i sela i grada.

I došla je noć ili žalost
Na nebo na zemlju i na me
I videl sem vsigde po svetu.
Ciklame. krvave ciklame.

Dragutin Domjanić, 1914.

Ljiljana Dobrovšak – Vijoleta Herman Kaurić

PRVI SVJETSKI RAT U KULTURI SJEĆANJA. ZABORAVLJENA BAŠTINA. (PSRUKSZB)
THE FIRST WOLRD WAR IN THE CULTURE OF MEMORY. FORGOTTEN HERITAGE

Nakladnik

Institute of Social Sciences Ivo Pilar
Marulićev trg 19/1, 10 000 Zagreb, Hrvatska/Croatia
www.pilar.hr

Lektorica

Vijoleta Herman Kaurić

Grafički urednik

Nenad B. Kunštek
Tibor i partner d.o.o.

Fotografija na koricama

Spomenik poginulima u Prvom svjetskom ratu na Mirogoju
foto: V. Herman Kaurić

FOTOGRAFIJE SU VLASNIŠTVO ČLANOVA PROJEKTA

